

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

SA EXAM PAPERS

SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2023

MADUO: 70

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 24.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Buisa ditaelo ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaane la diteng mo tsebeng e e latelang, mme o tshwae dipotso go tswa mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo tlhopha dipotso tse o batlang go di araba.
3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le NNE:

KAROLO YA A:	Padi	(35)
KAROLO YA B:	Terama	(35)
KAROLO YA C:	Dikgangkhutshwe	(35)
KAROLO YA D:	Poko	(35)
4. Araba DIPOTSO di le PEDI fela, potso e le NNGWE go tswa mo dikarolong TSE PEDI tse di farologaneng:

KAROLO YA A: PADI
Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

KAROLO YA B: TERAMA
Araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e o e buisitseng.

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikhutshweng tse di boditsweng.

KAROLO YA D: POKO
Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong a a boditsweng.
5. Dirisa lenaanenetefatso go go thusa.
6. Latela ditaelo go tswa kwa tshimologong ya karolo nngwe le nngwe ka kelotlhoko.
7. Kwala palo ya dikarabo jaaka di tlhagelela mo pampiring ya dipotso.
8. Simolola karolo NNGWE LE NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
9. Tiriso ya nako e e tshitshinngwang: Dirisa metsotso e ka nna 75 mo karolong nngwe le nngwe.
10. Kwala ka mokwalo o o phepa o o bonalang.

LENANELO LA DITENG

Tsebe e, e tla letla batlhatlhojwa go tlhophisa dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: PADI

Araba potso go tswa mo pading e le NNGWE e o e buisitseng.

POTSO	MADUO	TSEBE
1. <i>Morabaraba</i>	35	5
2. <i>Bogosi Kupe</i>	35	8
3. <i>Bodibeng jwa matlhomola</i>	35	10

KAROLO YA B: TERAMA

Araba potso go tswa mo terameng e le NNGWE e o e buisitseng.

4. <i>Molatswana wa Gaetsho</i>	35	13
5. <i>O laetse jalo</i>	35	16

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE

Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo dikgangkhutshweng.

6.1 'Bonang tsa bopodi'	17	19
6.2 'Mogatsaka o tla nkgopola'	18	20

KAROLO YA D: POKO

Araba dipotso TSOTLHE go tswa mo mabokong.

7.1 'Bosiela'	17	22
7.2 'Motlha Nkemele'	18	23

LENANENETEFATSO

Lebelela lenaanenetefatso le le latelang go bona gore a o arabile palo e e batliweng ya dipotso:

KAROLO	NOMORO YA POTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA POTSO E O E ARABILENG
A: PADI (Dipotso tse dikhutshwane)	1–3	1	
KGOTSA			
B: TERAMA (Dipotso tse dikhutshwane)	4–5	1	
KGOTSA			
C: DIKGANGKHUTSHWE (Dipotso tse dikhutshwane)	6 (6.1 + 6.2)	2	
KGOTSA			
D: POKO (Dipotso tse dikhutshwane)	7 (7.1 + 7.2)	2	

ELA TLHOKO: Netefatsa gore o arabile dipotso go tswa mo dikarolong di le PEDI fela.

KAROLO YA A: PADI

Araba potso e le NNGWE fela mo karolong e.

POTSO 1: MORABARABA – SJ Lebethe

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

1.1 NOPOLO A

E rile fa letsatsi le kotama fa godimo ga thabana ya Tsogwe, ba tloga ba goga dinao, ba tshela motlhaba, noka e se na metsi a a elelang, ba leba kwa moseja.	
Ntshimane a tsaya lebakanyana a ise a boe. Mogoloe, kgaitsadie, a mo emela. E rile fa a tsena a fitlhela a setse a siamisitse dilalelo.	5
'Morwesi a reng, Ntshi?'	
'Ka eng?' Bakeng sa go mo araba, kgaitsadie a tswelala ka go tlhagisa maikutlo a gagwe mabapi le mosetsana.	
'Mpolelele gore Morwesi fa a ka itse gore o ne o ile toropong le Ntshetsana, o tla reng?'	10
'Nnyaya, ke ne ke mo tsamaisa tsela fela jaaka a ne a nkopile. Ga go na sepe fa teng. Ke eng o ntebile jaaka e kete ga o dumele jaana?'	
'Ke gore batho ba re letsatsi le re neng re ile Gauteng le mme le rre, wena o setse mo gae, o tlhotse le Ntshetsana.'	
'Batho o raya bo mang?' Ya re a bona mogoloe a sa bue, a tswelala, 'Le gona ga go nnete epe mo puong eo. Ke nnete Ntshetsana o tlile fa, mme ga a ka a tlhola. O utlwile go bua mang?'	15

- 1.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Leina la mosetsana wa kwa Bethani yo a ne neng a ratana le Mpute ke ...

- A Bontle.
- B Mmule.
- C Naome.
- D Mmemme.

(1)

- 1.1.2 Morwesi o ne a ile go etela mmangwanaagwe nako e kana kang? (1)

- 1.1.3 Go diragetse eng ka Ntshimane fa Morwesi a ne a tsere loeto lwa go ya kwa Ntwane? (2)

- 1.1.4 Nopola mafoko go tswa mo temaneng a a bontshang fa kgaitsadie Ntshimane a ne a sa rate kamano ya ga Ntshimane le Ntshetsana. (2)

- 1.1.5 Mmaagwe Morwesi o ne a tsaya kamano ya ga Ntshimane le Morwesi jang? Tshegetska ka lebaka. (2)

- 1.1.6 Go tlile jang gore Ntshimane le Mpute e nne ditsala? (2)
- 1.1.7 Sobokanya ka dintlha di le PEDI mabaka a a neng a dira gore basetsana ba rate Ntshimane thata. (4)
- 1.1.8 Fa o ne o le Morwesi o utlwela ka se mokapelo wa gago a setseng a se dira fa o ne o tsere loeto o ne o tla dira eng? (2)
- 1.1.9 Go ya ka nopollo kgaitسادie Ntshimane o tlhagisa Ntshimane jaaka motho yo o ntseng jang? (2)

LE**1.2 NOPOLO B**

Pelo ya gagwe e ne e le botlhoko tota. A ikotlhaela go latlha Ntshimane yo a neng a na le maikaelelo, le go tsaya Mpute, le gona a mo tsaya mo tsaleng ya gagwe. Fela o ne a rata Mpute. A ithaya a re nnyaya, ga se molato wa gagwe. Ke dumela gore e ne e le nako ya gore phoso e e ntseng jaana e diragale. Dikgwedi tse pedi tsa fela go sa diragale sepe. E kabo e ntse e diragetse le ka Ntshimane. 5

O ne a rile pele a tloga kwa sekolong a kwalela mokapelo, a mmolelela dilo tsotlhe. A mmolelela gore ga go ka o mongwe mokgwa, fela fa go tshwanetse ga fedisiwa. O tlogile kwa sekolong a ise a bone karabo. Ntshimane o ne a tsoga moso mongwe le mongwe a ya sekolong. O ne a feta moso mongwe le mongwe fa gaabo Bontle le fa gaabo Morwesi. Maitsiboa mangwe le mangwe fa a boa kwa sekolong a feta fa gaabo Morwesi pele, mme a fete e kete ba ne ba dira lerato fela. E ne e selomodi. 10

Lebaka le la dira gore a iteye sefololetse mo dithutong tsa gagwe. Se e nnile semaka se segolo mo batsading. Ba lemoga gore morwaabona o tshwanetse a bo a rata go nna monna. Go ne go se ope yo a ka mo thusang; botshelo ke jwa gagwe. Batsadi bona ba baya ditlhomeso fela. 15

- 1.2.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Morwesi, Ntshimane, Bontle le Mpute ba ne ba keteka letsatsi la ...

- A ntlha la ngwaga.
B bobedi la ngwaga.
C boraro la ngwaga.
D bone la ngwaga. (1)

- 1.2.2 Ke eng se se kgoreleditseng Ntshimane gore a itaye sefololetse mo dithutong tsa gagwe? (2)

- 1.2.3 Ke dilo dife tse PEDI tse Mpute o neng a di newa kwa tirong fa a simolola go dira? (2)

- 1.2.4 Ke eng se se neng sa tshosa Ntshimane mo torong ya gagwe? (2)
- 1.2.5 Ke thuso efe e e swabisang e mmaagwe Morwesi a neng a mo thusa ka yona mo botshelong? (2)
- 1.2.6 Tlhalosa seabe se Mmakgosi a nnileng le sona mo go lotlhaganyeng Morwesi le Ntshimane. (2)
- 1.2.7 Ntshimane o ne a ikutlwa jang morago ga go utlwa gore Morwesi ga a tle moletlong wa gagwe? (2)
- 1.2.8 Kgotlhang magareng ga Morwesi le Ntshimane e tlhodilwe ke eng? (2)
- 1.2.9 A o ka re bokhutlo jwa botshelo jwa ga Mpute bo go gakgamaditse? Tshegetsa ka lebaka. (2)
- [35]**

POTSO 2: BOGOSI KUPE – DPS Monyaise

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

2.1 NOPOLO C

A itse gore ga go ka mokgwa o mongwe, a dula fa fatshe. 'Fa o tshwanetse go itse, ngwanaka, ke tshwanelo gore o utlwe ka nna.' A didimala, a kgaratlha le maikutlo a a neng a batla go mo hupetsa mowa. E ne e tla bo e le sa ntlha fa e sa le go tloga morago ga loso lwa ga Oshupile ba bulelana mafatlha. A bitsa morwae gore a dule gaufi nae. A simolola ka letsatsi la fa Modimoeng a fapogela mo motseng wa Magogong. A didimala lobaka lo loleele. Jaanong a tlhaloganya dilo tse dintsi tse di neng di ntse di le bofitlha mo go ene; gore ke eng Modimoeng a ne a sa batle a nna malatsi a mantsi kwa nageng a ise a ye go tlhaga kwa gae, mme fa a ka tla a bolela setlhabi e be e le gore moeka o tla lala a sa robala; a gakologelwa gore letsatsi la ntlha fa a utlwa leina la gagwe o ne a itumela thata. 'Ehe, ga ke ngwana wa ga Oshupile?' A utlwa e kete o bua a bifle; a atamela. 'Obakeng, ngwanaka ... ke ne nka dirang fa ke nyetswe ke rata rre Modimoeng?' 'Mma, ga o ntlhaloganye; wena o utlwa e kete ka re o molato. Ga ke rialo.' 'Nna ga ke rialo.'

2.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Leina la motho yo o buang mo nopolong e e fa godimo ke ...

- A Motlhoiwa.
- B Modimoeng.
- C Matlhodi.
- D Tukisang.

(1)

2.1.2 Ke eng se se neng se tlhobaetsa Modimoeng go ya ka nopo e? (2)

2.1.3 Mekodue ya ga Oshupile e feletse kwa kae? (2)

2.1.4 Ke ka ntlha ya eng Matlhodi a ne a sa nyalwe? (2)

2.1.5 Obakeng o itsitse jang gore rraagwe ke Modimoeng? (2)

2.1.6 Ke eng se o se lemogileng ka botsalano jwa Modimoeng le batho ba kwa Magogong? (2)

2.1.7 Mafoko a, 'Modimoeng o ne a sa batle a nna malatsi a mantsi kwa nageng a ise a ye go tlhaga kwa gae' a bontsha Modimoeng e le motsadi yo o ntseng jang? Tshegetska ka lebaka. (2)

2.1.8 A ke ntlha kgotsa kakanyo gore ditiragalo tsa padi e ke tsa bogologolo? Tshegetska ka lebaka. (2)

- 2.1.9 Fa o ne o le mmaagwe Matlhodi, a o ne o ka dumela gore ngwana wa gago a nyalwe ke motho yo o sa mo itseng? (2)

LE**2.2 NOPOLO D**

Sajene Botipe a gakologelwa gore o na le mongwe wa mapodisi, o tshwanetse go supa maemo a gagwe. 'Re tla simolola ka wena,' a atamela a ntsha ditshipi. 'Tlisa letsogo!' Monna a ntsha letsogo ga go yo o boneng gore tota go diragetse eng. Ba sale ba bona Sajene Botipe a atamela; morago ga moo ga diragala ka bonako jo bo fetang ponyo ya leitlho. Bangwe ba re 5
Monna o ne a kokobela jaaka e kete o sela sengwe, ke fa Sajene Botipe a kgoroga go mo pitlala a ise a kolope ka selo se o se selang; bangwe ba re ga a a ka a sutha fa o emeng teng; bangwe ba re o ne a retologa e kete o mo maikaelelong a go tshaba; bangwe ba re mme botlhe ba dumelana ka selo se le sosi, gore ba utlwile Sajene Botipe a re tshethe! ka tlhogo mo seretseng. 10
Ya re ba sa ntse ba tla re go rileng, Monna a latlhela segole sa mogala, a mo goga ka bonako. Lepodisi le o tsileng nalo la sitwa go itshoka, e le sa ntlha le bona Sajene Botipe a le jalo. Ba kata ka morago ...

- 2.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Tiragalo e e fa nopolong e, e diragalela kwa ...
A kgolegelong.
B bojalweng.
C sekgweng.
D bookelong. (1)
- 2.2.2 Ke bogosi ba motse ofe bo bo neng bo lwelwa? (1)
- 2.2.3 Mapodisi a dirile eng go leka go bona dikgomo tse di timetseng. (2)
- 2.2.4 Ke tiragalo efe e e maswe e Modimoeng a e dirileng Sajene Botipe? (2)
- 2.2.5 Obakeng o kopane jang le Modimoeng? (2)
- 2.2.6 Ke ka ntlha ya eng Sajene Botipe a ne a sa batle go ikamanya le dikgang tsa go thopiwa ga kgosi? (2)
- 2.2.7 Sajene Botipe o ne a ikutlwa jang morago ga go palelwa ke go tshwara Modimoeng le Obakeng? (2)
- 2.2.8 Naya dintlha di le PEDI tse di bontshang fa barwa ba ga Tukisang ba ne ba tshogile fa ba bona Modimoeng. (4)
- 2.2.9 A o akanya gore Obakeng le Modimoeng ba dirile sentle ka go falosa Motlhoiwa mo barweng ba ga Tukisang? (2)

[35]

POTSO 3: BODIBENG JWA MATLHOMOLA – DS Matjila

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

3.1 NOPOLO E

Fa ba ntse ba tsamaya mo godimo ga dithaba tsa Maluti, fale le fale ba ne ba bona bosweu bo e keteng jwa semathane. Le fa mariga a ne a le gaufi ga go akabatse go bona semathane mo godimo ga dithaba tse. Fa go le mariga se ipopa ka bontsi mo o fitlhelang e kete thaba e apesitswe ka lesela le lesweu. Letsatsi la mariga fa le tlhaba, se gakologa ka bonako, mme lefelo le ga le tsamaeage fa go le jalo. Dinao tsa ga Dimpho di ne di gatsetse thata mo e bileng a sa kgone go utlwa le menwana ya maoto a gagwe. Ka letsatsi le ne le simolotse go tlhaba, fa a hema o ne a bona mosi o thunya ka dinko le molomo wa gagwe e kete o goga sekerete. Borukhu ba gagwe bo ne bo ntse bo le metsi, mme bo kgomaretse mo mmeleng wa gagwe. Fa a tsamaya bo ne bo gotlha dirope go fitlhela di nna botlhoko. Le fa a ne a leka go itlhokomolosa botlhoko, tota o ne a kokonelwa. Bakwena o ne a tsamaya fa thoko ga gagwe jaanong. O ne a tshwanetse go nna kelotlhoko thata, a lebe gore Bakwena o tsamaya fa kae. O ne a tshwanetse go bona gore Bakwena o tsamaisa pitse ya gagwe fa kae gore e se ke ya relela gape. Dipitse di ne di boetse gape di tsamaya ka bonya gonne ba ne jaanong ba le gaufi le setlhoa sa thaba.

3.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Go ya ka nopo e, Dimpho le Bakwena ba mo tseleng ya go ya kwa ...

- A Mankweng.
- B Mochudi.
- C Lesotho.
- D Lontone.

(1)

3.1.2 Ke tiragalo efe e e tlhagetseng Dimpho fa ba le mo tseleng ya go ya kwa Lesotho?

(2)

3.1.3 Ke lebaka lefe le le dirileng gore Dimpho a rate Odirile thata?

(2)

3.1.4 Mme Nonofa o ne a dira tiro ya mofuta ofe kwa yunibesithing ya Lancaster?

(1)

3.1.5 Dimpho o ne a dira dithuto dife kwa Lancaster Yunibesithi?

(1)

3.1.6 Naya lebaka le le dirileng gore Dimpho a batle tiro ya nakwana?

(2)

3.1.7 Goreng Letlamoreng a ne a tsaya tshweetso ya go ya go nna kwa Botswana?

(2)

- 3.1.8 Tlhalosa ka dintlha di le PEDI gore Digerilla di ne di lwela eng? (4)
- 3.1.9 Fa o lebile goreng Letlamoreng le lelapa la gagwe ba dirisitse llori ya dikgomo go tswa kwa Mochudi? (2)

LE**3.2 NOPOLO F**

E ne e se dikgang tse di monate, fela mogolowe o ne a robaditswe sentle mo dirapeng. Nama ya gagwe ga e kitla e jewa ke manong le dibatana tsa naga. Setopo sa gagwe ga se kitla se nna molalatlhageng o o gogwang ke ntšwa le phokojwe. Dimpho o ne a sa dumele gore e le tota ga a kitla a tlhola a bona Odirile. 'Motshweneng ke monna yo o lepong dilo mo botshelong. Fa ke sa le 5 ke mo itse ga a ise a ntshwabise.' Dimpho a buela mo pelong.

O ne a sa batle go isa maikutlo magoletsa ka go akanya ka ga Odirile. A swetsa gore botoka a tlose Odirile mo mogopolong, mme a akanye ka dithuto le tiro ya nakwana. Mo Lancaster baithuti ba ba falolang ka dinaledi ga ba duele madi a dithuto. Diteko tsa gagwe tsa ntlha di setse di mmeile mo 10 maemong a mantle tota. Kopotiro e a e dirileng e tlaa mo tlhoka diura di le pedi fela ka letsatsi. Ka e le tiro ya mo laboratoring, ke tsweletso ya tiori e a e dirang mo phaposiboithutelong. Se se ka dira gore a kgone go amogela madi mme a imolole rraagwe morwalo. Kagiso le Bakwena ba setse ba simolotse kwa sekolong se se potlana. E kete ba tlhoafetse gonne nako nngwe le 15 nngwe ba phosolola Tsitsi fa a sa bue Seesimane sentle. Dimpho o ne a eletsa e kete ba ka bo ba nnile le tšhono e e tshwanang le ya gagwe ya go ithuta Setswana.

- 3.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Letlamoreng le ba lelapa la gagwe ba fudugetse mo mafelong a le ... fa ba se na go tswa kwa Mankweng.

- A mabedi
B mane
C mararo
D marataro (1)

- 3.2.2 Ke dikgang dife tse di seng monate go ya ka nopo? (2)

- 3.2.3 Mogolowe Dimpho o boloketswe kwa kae? (1)

- 3.2.4 Go tlile jang gore Letlamoreng a utlwe dikgang tse di seng monate fa a ne a le kwa Lontone? (2)

- 3.2.5 Ke eng se se neng sa dira gore Dimpho a gopole morutabana Leseiane fa ba le kwa Lontone? (2)

- 3.2.6 Ke ka ntlha ya eng Dimpho a ne a rata go reetsa Radio Zambia? (2)
- 3.2.7 Tlhalosa semelo sa ga Motshweneng ka ntlha e le NNGWE. Tshegetsa ka lebaka. (2)
- 3.2.8 Ke lebaka lefe le le dirileng gore Odirile a tsamaye le Modisaotsile kwa Botswana? (2)
- 3.2.9 Fa o lebile goreng Nkokoagwe Dimpho a ne a bona go le botoka gore Tsitsi le bana ba latele Letlamoreng kwa Botswana? (2)
- 3.2.10 Go ya ka wena ke ka ntlha ya eng Bakwena le Kagiso ba ne ba rata go phosolola mmaabona fa a sa bue Seesimane sentle. (2)
- [35]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 35

KAROLO YA B: TERAMA

Araba potso e le NNGWE mo karolong e.

MOLATSWANA WA GAETSHO – DMG Sekeleko**POTSO 4: 'MOSESE, MOSESE, MANGOLE LE MENWANA' – SJ Shole**

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

4.1 NOPOLO G

RANTLERU:	Heei! Ke eng o lwa le lebati la batho monna? Fa o ka leka go tshaba ke a go thuntsha! O mang monna? O batlang mo ga Bosalala o ntse o bona gore ga go na ope?	
BOSALALA:	Rantleru! Ke nna Bosalala.	
RANTLERU:	Jaanong a o a tsenwa fa o nnetse go kokota fa ga gago?	5
BOSALALA:	(O kgwa mowa) Ke gakgamadiwa ke lebati ke le le lotleletswe ka fa gare, mme ga ke arabiwe fa ke kokota.	
RANTLERU:	O itse sentle gore mosadi o gana go go bulela, monna. Tsamaya o ye go robala kwa o tswang teng.	
BOSALALA:	Mosadi o raya ofe? Ga ke re o a itse gore Nnuku o ngadile o tsamaile!	10
RANTLERU:	Jaanong yo o inotleletseng ka fa gare ke mang? A o lekile lebati le le kwa morago?	
BOSALALA:	Le lona le berebetswe ka fa gare.	
RANTLERU:	M-m! M-m! Golo fa go na le mokgwa fa monna. Tiro ya me ya bopodisi e nthutile gore dilo tsa mofuta o di kaya sengwe se se kotsi. Ke roba lebati.	15
BOSALALA:	Lebati la me Rantleru? Le fa e bile go twe o lepodisi, ke a gana!	
RANTLERU:	Ga ke go botse ke a go bolelela. E seng jalo o tla tlhalosa gore o lotleletswe ke sepoko sefe kwa ntle. Tshaba ke robe lebati le. (Bosalala o leka go mo rapela. O mo kgaoletsa ka bogale) Tshaba! (O roba lebati)	20

- 4.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mmuisano o o fa godimo o diragalela kwa ga ...

- A Bosalala.
B Feke.
C Mmemme.
D Rantleru. (1)

- 4.1.2 Bosalala o ne a ya kae fa a tlogela Mmemme kwa ntlolong? (1)

- 4.1.3 Ke lebaka lefe le le neng le dira gore Bosalala a palelwe ke go bula lebati a ntse a tshwere dinotlolo? (2)

- 4.1.4 Goreng go ne go sa siama gore Bosalala a ratane le basadi ba Feke a buang ka bona? (2)
- 4.1.5 Ke ka ntlha ya eng Bosalala a bolaisa Feke bojalwa? (2)
- 4.1.6 Nnuku o tsalana jang le Bosalala? (1)
- 4.1.7 Ke eng se se neng sa gakgamatsa Bosalala fa a fitlha kwa ga gagwe? (2)
- 4.1.8 Naya lebaka le le dirileng gore Feke a palelwe ke bopodisi. (2)
- 4.1.9 Lebaka le le dirileng gore Mmemme a iphitlhele a le kwa ga Bosalala ke lefe? (2)
- 4.1.10 A o dumela gore Bosalala ke ena a tlhodileng loso lwa ga Mmemme? (2)

LE**4.2 NOPOLO H**

(Go utlwala lewiuwiu la sepodisi le la emelentshe. Fa di ema go utlwala lekitikiti kwa ntle, batho ba goa mongwe. Ba diga lebatl, ba a tsena.)

- RANTLERU: Sajene.
- BOSALALA: Nnuku! O tswa kae?
- SAJENE: Dumela monna Rantleru. Mme yo ke mang yo? Re mo 5
tshwara ka fa ntle fa a re o a tshaba.
- NNUKU: *(O tshogile)* Ke ne ke sa re ke a tshaba. Ke ne ke tshositswe
ke go bona dikoloi tsa lona.
- SAJENE: O ne o tshaba. E bile o ne o ntse o itshukunyeditse mo 10
sekhung.
- BOSALALA: Borra, mme yo ke mosadi wa me. Ga a amane le se se
diragetseng fa.
- RANTLERU: Ke eng a lebega a sa gakgamadiwe ke setopo? Tlisa kwano
kgetsana eo. Ga ke re o a bona. Senotlolo se a ga se sona sa 15
ntlo ya gago, Bosalala? Motho yo ke ena Feke a reng o ne a
tsene mo ntlong a be a tswa. Re mmuletse lebatl re sa
lemoge. Le gone ke ena fela a ka nnang le lebaka la go
bolaya lekgarebe la monna wa gagwe. *(Nnuku o a lela)*
- BOSALA: Borra se golegeng mosadi wa me! Le paka ka eng gore o ne a 20
le mo ntlong? A o ronwa ke go tshola senotlolo sa ntlo ya ga
mogatse?
- FEKE: Mme ... *(O a potla. O itewa ke kgodisa)*
- SAJENE: *(O a mo kgaoletsa)* Naare matsitla a ona ke a kwa kae a?
O tsena jang mo dilong wena?
- FEKE: O raya jang? O fitlhela e le nna ke lehang go rarabolola 25
mathata fa! BoRantleru ba gago ba ne ba itlhobogile fa e ka
bo e se ka nna!

- 4.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Lepodisi la ntlha le le gorogileng kwa ga Bosalala ke ...

- A Feke.
- B Rantleru.
- C Sajene.
- D Nnuku. (1)

- 4.2.2 O ithutile eng ka semelo sa modiragatsi Rantleru? (2)

- 4.2.3 Neela dilo di le THARO tse di bontshang fa Mmemme a bolailwe. (3)

- 4.2.4 Ke ka ntlha ya eng Rantleru a tlile a siana kwa ga Bosalala bosigong jo Mmemme a bolailweng ka jona? (2)

- 4.2.5 Go tlile jang gore Nnuku a bolaele Mmemme kwa ga Bosalala. (2)

- 4.2.6 Tlhalosa gore bokhutlo jwa ga Nnuku le Bosalala e nnile bofe mo temakhutsweng e. (2)

- 4.2.7 Feke o thusitse jang mo go rarabololeng loso lwa ga Nnuku? (2)

- 4.2.8 Go ya ka wena, a go ne go siame gore Nnuku a ye go robala kwa ga Bosalala. (2)

- 4.2.9 A o ka re botsalano jwa ga Feke le Bosalala e ne e le jo bo siameng? (2)

[35]

POTSO 5: O LAETSE JALO – KS Naledi

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

5.1 NOPOLO I

RADINONYANE:	Ke tla go buisetsa ditsamaiso tsa testamente. O ele tlhoko gore testamente ga e fetolwe. Sengwe sa bothokwa ke gore, testamente e, e tlile go dira fela fa o sa tlhole o phela. Tiro e rra, ke seitlamo. Lona ka boraro, lo tshwanetse go ikana mo go yona. Go dira jalo ke go kgaola dikgogakgogano motsing wa bofelo. 5
MATOKO:	Fa o santse o le mo botshelong, o tla re tswela mosola. Dithulaganyo tsotlhe di tla ranolwa ke kantoro ya gago.
MOJALEFA:	A o tlile go e re naya mo mabogong, rre Mmueleli?
RADINONYANE:	Go ntse jalo. O tshwanetse go e tlhokomela thata. Ke bosupi jwa gago. Le nna ke sala ka e nngwe fa go nna. 10
MATOKO:	Ruri le nna ke itumetse thata rra. (A gadimela go Moeti, a iphitlhela a mo latswitse dipounama.) Mowa wa me o dule pitlaganong Mojalefa, o leboge rraago bosigo le motshegare. Ga se mang le mang yo o ka bonang se o se boneng se. 15
MOETI:	Ke boammaruri mogatsaka. Ke batla gore o tswe paki. A se ka a tsoga a pitika ka dithata tse. Kana Mojalefa, ke leitibolo. Ke ka rata thata fa a ka ithuta go tshwana le tlhapi. Fa o rata gore dilo tsa gago di nne ka tolamo, o gopole badimo ba gago, ditlhokwa di tla go robalela, fa o ka itshomarela. Khumo e tlhoka leitlho, e nyelela jaaka mouwane. 20
MATOKO:	Ngwana o utlwile. Ke kopa gore re laele. Ke batla go feta ke kgapha lapa. Mojalefa, emelela rraago o tla laela. 25

- 5.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Lentuwane o bone Omphemetse morago ga dingwaga di le ...

- A pedi.
B robongwe.
C lesomerobongwe.
D lesomepedi.

(1)

- 5.1.2 Radinonyane o buisetsa bomang testamente?

(2)

- 5.1.3 Moeti o kopile Radinonyane eng fa a se na go mo direla testamente?

(2)

- 5.1.4 Naya dilo di le PEDI tse Moeti a ileng ka tsona kwa ga Matoko fa a se na go utlwa gore Matoko o tshotse ngwana wa mosimane.

(2)

- 5.1.5 Lentuwane o ne a ikutlwa jang fa a se na go utlwa pegi ya loso lwa ga Moeti? (2)
- 5.1.6 Goreng Moeti a ne a tlhopha Mojalefa go nna mojaboswa wa dithoto tsa gagwe? (2)
- 5.1.7 Ka bokhutshwane tlhalosa gore terama e, e simologile jang? (2)
- 5.1.8 A Moeti o ne a rerisitse Lentuwane gore o ya go dira testamente? Tshegetska ka lebaka. (2)
- 5.1.9 Fa o lebile a o ka re Mosenene o thusitse go tsereganya sentle mo kgaoganong ya dithoto tsa ga moswi Moeti? (2)

LE**5.2 NOPOLO J**

(Fa koloï ya boMojalefa e tloga, ke fa ya boLentuwane e goroga fa sepetlele. Ngaka e ntse e eme fa mojako, letsogo le sa ntse le le kwa godimo go salapisa boMojalefa. Lentuwane o patilwe ke Keabetswe, Mmanontsheng, Ntutu, le Nteseng.)

NGAKA MAFUTHE:	Dumelang, bagaetsho. Lo bontsha lo lapile!	5
BOTLHE:	Dumela, rre ngaka.	
NGAKA MAFUTHE:	A re tseneng kwano botlhe. Manno ke a fa. <i>(O supa ditilo ba nna fatshe.)</i>	
MAVIS:	Dumelang bagolo. Lo amogetswe, lo ka thuswa ka eng?	10
MMANONTSHENG:	Re latile motlhala wa ga rre Moeti.	
MAVIS:	Rre Moeti?	
MMANONTSHENG:	Ee, Mooki.	
MAVIS:	Lo mo itse jang? O amana le lona jang? <i>(Ntutu o ema ka dinao, ka go supa ka monwana o tlhalosa kamano ya botlhe go Moeti.)</i>	15
NTUTU:	Nna, ke tlathlhamo Moeti. Ke ngwana wa ga mme totatota. <i>(O supa ka bongwe ka bongwe.)</i> Yo, ke Lentuwane mosadi wa gagwe wa lenyalo. Yo, ke Mmanontsheng, ke mmakgosana ya motse wa Lenatong. Yo, ke Nteseng, mosadi wa ga abuti. Yo, ke Keleabetswe, ke tsala e kgolo ya Lentuwane.	20
MAVIS:	Hei! Wa tla wa itse go anela tota. Ke lebogile, o ka tsaya manno. <i>(O goga foromo go e tlatsa.)</i> Ke mang yo o tla saenang?	25
NTSESENG:	Nnaka Ntutu, re tswele maoto. Kana lona lo tlwaetse go tseketla dikwalo.	
NGAKA MAFUTHE:	Fa lo feditse, ntshaleng morago. A re utlwaneleng pele bagaetsho. Lo letleletswe go bona moswi metsotso e metlhano. Lo tla mo okomela ka bongwe ka bongwe.	30

- 5.2.1 Tlhophha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.
Motsamaisa tiro ya phitlho ya ga Moeti ke ...
A Sepepe.
B Joyce.
C Mojaki.
D Tsheko. (1)
- 5.2.2 Mojalefa o ne a na le mang mo koloing go ya ka nopollo? (1)
- 5.2.3 Maikaelelo a ga Lentuwane fa a ne a ya sepetlele e ne e le afe? (2)
- 5.2.4 Mojalefa le Matoko ba duetse Dikwankwetla ka eng fa ba ne ba ile go itlholo? (1)
- 5.2.5 Ke eng se Mojabeng a se dirileng fa a se na go utlwa gore Moeti o tlhokafetse? (1)
- 5.2.6 Ntukelele o ne a thusa Moeti ka go dira tiro efe? (2)
- 5.2.7 Ke eng se o se itseng ka lebenkele la Spara go tswa mo pading? (2)
- 5.2.8 Goreng Bantobanto a ne a le teng fa go kgaogangwa dithoto tsa ga Moeti? (2)
- 5.2.9 Go tlile jang gore bana ba ga Lentuwane ba itse ka ga Mojalefa? (2)
- 5.2.10 Goreng Ntukelele a itse mafoko a Moeti a a buileng pele a tlhokafala? (2)
- 5.2.11 Moeti o ne a tletse kgatelelo mo go Lentuwane. A se ke ntlha kgotsa kakanyo? Tshegetska ka lebaka. (2)
- [35]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 35

KAROLO YA C: DIKGANGKHUTSHWE

Araba dipotso TSOTLHE mo karolong e.

POTSO 6: NGATANA YA LEHUMO – KM Mbonani le ba bangwe

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

6.1 'BONANG TSA BOPODI' – KM Mbonani**NOPOLO K**

Rraagwe Kgobati a mo tsaya go hunologela kwa gae. Semanka ya nna gore le ena o belega mosimane. E se ke ya re fa o robetse wa gopola batho botlhe ba robetse. Phuthing o ne a tlhobaela gonne se ba neng ba se gopotse le motlogolo se ne se foloditse. Bana ba basimane ke ba, ba babedi, yo mongwe ke ngwana wa kgosi, yo mongwe ke wa ga Matwetwe. 5

Motsi wa fitlha jaaka gale o morafe o reng Morwafi o dirile go lekane, morwa Kgosi o godile a a neelwe kobo. Mathatha a ne a gorogile a sa bidiwe ke motho. Morafe o ne o eme setšaro o letile ditaelo go tswa mo dikgosaneng. Kana tlhomo ya Kgosi ke setsiba sa badimo. Basadi ba ntsha lesela la mosego wa letsatsi leo. Bothepa bo ikatisetsa letsatsi leo ka dipina. 10

Borara ba golega dikoloi go ya go rwalela dikgong. Diting le memela ya bojalwa di a bo di fonkeletse. Tsotlhe ke a di bona, bontsi bona bo a bo ntse bo lootsa meno.

6.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Rraagwe Kgobati ke ... Raserati.

- A monnawe
- B mogoloe
- C malomaagwe
- D mogogadie

(1)

6.1.2 Ke eng se se tlhodileng loso lwa Kgosi?

(2)

6.1.3 Maikaelelo a go isa Kgobati kwa ngakeng e ne e le afe?

(2)

6.1.4 Ke mang yo a neng a tshwanetswe ke bogosi magareng ga ngwana wa moagisane le wa ga Kgobati? Tshegetska ka lebaka.

(2)

6.1.5 Raserati e ne e le motho yo o ntseng jang? Tshegetska ka dintlha di le PEDI.

(4)

6.1.6 Ke eng se o ithutileng sona go tswa mo tiragalong ya ngaka le Kgobati ka dingaka tsa setso?

(2)

6.1.7 Morafe o lemogile jang gore kgosi e tlhokafetse?

(2)

6.1.8 Kgobati o ne a nyetse mo lesikeng. A se ke ntlha kgotsa kakanyo? Tshegetska ka lebaka.

(2)

LE

6.2 'MOGATSAKA O TLA NKGOPOLA' – BM Ditlhokwe

NOPOLO L

E ne e le ka mampa a podi fa Mogakwe a bona go tsena monna yo o katogileng monyo, a apere letlalo la thakadu, a rwele futshe ya 'tlalo la nkwe, a ipofile letheke ka mogatlana wa samane, a le montsho o ka re pilo, a rwele mpetšhane, a tshwere kgetsana ya letlalo la tshipo ...

'Fela lona lo se tshwenyeg, tseo ke dinyana mo go nna. O tla boela mo maemong a gagwe, o tla boela gape kwa tirong, mme o tla dula gape le mosadi wa gagwe ka boitumelo, go fitlha ba kgaogangwa ke loso fela. Ba tla tshela ka boitumelo, go se selabe sepe.'

Ramokeledi yo o maroo a thata a dumaduma a ntse a tswakanya melemo go nwa, a laela Mogakwe go kopa mosimane yo a mo tlisitseng go ya go mmontsha kwa ga Tatlhago gore a tle a ye go thaya 'lapa la bone, Mogakwe a palama le ngaka, mme ba wela tsela. E rile go fitlha teng, a tsenelela ntlo a e epolola tsotlhe tse di epetsweng, a dikologa ntlo a e kgatsa, mme morago a tlhoma dimapo. Ba tsamaya le Mothusi go ya go ba supetsa kwa Tatlhago a dirang gona. E rile go fitlha gona ba kopana le mothapi Van Wyk, mme ba mo itsise fa mosimane a tla boela tirong morago ga dikgwedi di le pedi, ka ntlha ya fa ba tshwaragane le go mo oka. E rile morago ga kgwedi tse pedi, Tatlhago a ikutlwa e le motho gape.

6.2.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Ditiragalo tsa khutswe e di ne di diragalela kwa ...

- A Sandfeld.
- B Sannieshof.
- C Sweizerland.
- D Swartruggens. (1)

6.2.2 Ditshebo ke morwadia mang? (1)

6.2.3 Mogakwe le Kuli ba tshamekile karolo efe mo mathateng a lenyalo la ga Mmadira le Tatlhago? (2)

6.2.4 Ke eng totatota se se neng se dira gore Mmadira a nne a sa itumela mo lenyalong la gagwe le Tatlhago? (2)

6.2.5 Mmadira o lemogile eng ka ga monna wa gagwe kwa bokhutlong jwa khutswe e? (2)

6.2.6 Goreng Mothusi a ne a bone go le botlhokwa gore a ise Tatlhago kwa ngakeng? (2)

6.2.7 Tlhalosa gore monna wa ga Mmadira o ne a dira dilo dife tse di sa tiwaelegang fa a ne a ratana le Ditshebo? (2)

- 6.2.8 Mmadira o ne a aga a nna le ditoro, tthalosa ka ntlha e le NNGWE
gore a ditoro tse, di ne tsa fetoga nnete. (2)
- 6.2.9 Fa o lebile, a mmaagwe Ditshebo o ne a ratela ngwana wa gagwe
botshelo? (2)
- 6.2.10 A fa o ne o le Mmadira o ne a tla dumela go boela o nna le
Tatlhego mo lenyalong morago ga gore Tatlhego a go sotle? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 35

KAROLO YA D: POKO

Araba dipotso TSOTLHE mo karolong e.

POTSO 7: MABOKO A SETSWANA: Morulaganyi – MK Mothoagae

Buisa dinopolo tse di latelang, mme morago o arabe dipotso.

7.1

BOSIELA – LD Raditladi

- 1 Bosiela ga bo phimoge sekalobadi,
- 2 Ga bo na motho a bo tlhapa ka mosidi,
- 3 A bo phimola a bo tlhapela bodibeng,
- 4 Go tswa maswe, jone bo salele nameng.

- 5 Ke ledimo le jang batho le motlhape,
- 6 Moselesele o sadisang le makape,
- 7 Go sale bolota go sale botlhoko,
- 8 Go sale sebedu se tlhokang dipheko.

- 9 Bosiela ke pula ya kgogolamoko,
- 10 Ke mosetlho o sa rwalelwang le ditlhako;
- 11 Bo go kolobetsa bo sa go rapele,
- 12 Bo go tlhabe dinao, ditlhako o di rwele.

- 13 Bosiela ruri ke leselamotlhaka
- 14 Le utswang dikoko, masogo le dikgaka;
- 15 Bo tsena fela le fa ntlo e ageletswe,
- 16 Bo bo bo senya lokgapho lwa ntlo e feetswe.

7.1.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Mmoki fa a re 'Bosiela ga bo phimoge se ka lobadi' o ra ya gore Bosiela ...

- A ga o kgone go bo tlhapa.
- B ke selo se se nnelang ruri.
- C ga o kgone go bo adima.
- D ke selo se se tlang mariga. (1)

7.1.2 Nopola sekapuo sa tshwantshiso mo temaneng ya 2. (2)

7.1.3 Mmoki o tshwantshisa bosielala le eng mo temaneng ya 3 le 4? Neela di le PEDI fela. (2)

7.1.4 Tlhalosa mola wa 5 ka mafoko a gago. (2)

7.1.5 Ke ka ntlha ya eng fa mmoki a tshwantshanya Bosiela le 'ledimo'? (2)

- 7.1.6 Tlhalosa bokao jwa setlhogo sa leboko le. (2)
- 7.1.7 O ithutile eng go tswa mo lebokong le? (2)
- 7.1.8 Fa o lebile goreng Bosiela bo sa tloge le fa motho a bo thapela kwa bodibeng? (2)
- 7.1.9 Go ya ka wena goreng mmoki a re Bosiela ke pula ya kgogolammoko? (2)

LE7.2 **MOTLHA NKEMELE – NCD Mogotsi**

- 1 Kgalalelo ya gago ke a e tlhoka;
- 2 Motho o ka tshwana nao o a tlhokwa.
- 3 Go reteletswe matlhale bogologolo
- 4 Go lemoga diphatsa tsa gago.
- 5 Atamela, wena lesedi la me,
- 6 Gonne kgopolo ka ga gago kgolo.
- 7 Botshelo o le gaufi bo bontle;
- 8 O sa ithanole, bokoa tlhologelo.
- 9 Ntele letsapa, kgosi ya me;
- 10 Emela motlhanka wa gago loratong.
- 11 Boa o ntsetsepitse mo matlhaleng a gago'
- 12 Ntlhomamise mo ditseleng tsa gago.
- 13 O bobebe fa o feta, mme ga o boele morago,
- 14 Ntswa gone o le bobebe go fitlhisana molaetsa.
- 15 Kana o ka retelelwa keng o le mogale?
- 16 Le nna nkgopole setilong seo sa gago.
- 17 Ke mokgarakgatshegi 'fatsheng leno;
- 18 Ke golegilwe mabapi le go go itse.
- 19 Boitumelo jwa motho a kile a bona lesedi, bonnye;
- 20 Gonne malatsi ano sephiri ga se tlole se tlotlwa.

- 7.2.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Morumo wa temana ya 1 mo lebokong le ke ...

- A abcd.
B aabb.
C abab.
D aaab.

(1)

- 7.2.2 Ke ponagalo efe ya poko e e tlhagelelang mo temeng ya 1 mola 1 le 2?

(2)

- 7.2.3 Tlhalosa bokao jwa sekapuo sa mothofatso se se renang mo lebokong. (2)
- 7.2.4 Mmoki o kaya eng fa a re, 'Ke golegilwe mabapi le go go itse'. (2)
- 7.2.5 Tlhalosa lebaka le le dirang gore mmoki a re:
'Motho o ka tshwana nao o a tlhokwa.' (2)
- 7.2.6 Goreng mmoki a bitsa motlha a re 'kgosi ya me'. (2)
- 7.2.7 Mo temeng ya 5 nopola lefoko le le bontshang tlogelo. (1)
- 7.2.8 Tlhalosa bokao jwa mola 13. (2)
- 7.2.9 Morago ga go buisa leboko le, a o ka gakolola batho ka botlhokwa jwa nako? (2)
- 7.2.10 Mmoki o ngongorega ka eng mo temeng ya 5? (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA D: 35
PALOGOTLHE: 70